

FRANCIS ALÿS

A peu des de l'estudi

Aquesta exposició aplega una selecció d'obres creades durant els últims deu anys de producció artística de Francis Alÿs (Bèlgica, 1959) que giren al voltant del centre històric de Ciutat de Mèxic. Totes remetent a llocs situats en un radi de deu illes de cases al voltant de l'estudi de l'artista, com l'emblemàtica Plaza del Zócalo. Les passejades per aquesta zona, les converses sentides i les històries que relaten aquests recorreguts constitueixen la font principal de l'activitat de Francis Alÿs, i el fet de caminar forma part fonamental del seu procés creatiu. Els seus projectes, que tot sovint tenen un caràcter efímer, exploren l'espai antropològic i la realitat social i política del barri, i construeixen una cartografia humana a partir de narracions de faules, anècdotes i situacions casuals vistes o viscudes durant les seves nombroses passejades.

La mostra inclou video-instal·lacions, pintures, escultures, dibuixos, fotografies, projeccions de diapositives, instal·lacions i documentació, i va acompanyada d'una publicació, co-editada amb Turner, que conté un text de l'escriptor mexicà Carlos Monsiváis. Abans de la seva presentació a Barcelona, l'exposició s'ha mostrat al Kunstmuseum Wolfsburg (Alemanya) i al Musée des Beaux-Arts de Nantes (França), i després viatjarà al Museo de San Ildefonso (Mèxic D.F.), a principis de 2006. Francis Alÿs ha realitzat en els darrers anys nombroses exposicions, individuals i col·lectives, a Europa, a Estats Units i a Mèxic. A l'Estat Espanyol, la seva última exposició fins al moment va ser la que li va dedicar el Museo Nacional de Arte Reina Sofía a la seva obra pictòrica.

Dates de l'exposició: del 27 de maig al 29 d'agost de 2005

Comissaris: Gijs van Tuyl/Annelie Lütgens (Kunstmuseum Wolfsburg), Bartomeu Marí (MACBA)

Producció: Kunstmuseum Wolfsburg, en col·laboració amb el MACBA

Horaris: Laborables, d'11 a 19:30h (del 25/6 al 24/9, d'11 a 20h); dissabtes, de 10 a 20h.; diumenges i festius, de 10 a 15h.; dimarts no festius, tancat.

Preu de l'entrada a l'exposició de Francis Alÿs: 4 €

L'exposició a Barcelona ha comptat amb el suport del Consolat de Mèxic a Barcelona i de la Secretaria de Relacions Exteriors de Mèxic.

(Del full de mà:)

El passejant, del *flâneur* de Baudelaire a la *dérive* situacionista, és una figura àmpliament tractada en la literatura. En paraules de Paul Auster, "... en realitat el que fem quan caminem per la ciutat és pensar, i pensar de manera que els nostres pensaments componen un viatge, i aquest viatge és ni més ni menys que els passos que hem fet".⁽¹⁾ Així mateix, des de la segona meitat del segle XX el fet de caminar s'ha plasmat amb nitidesa en el camp de les arts del nostre temps, gairebé com una imatge fundadora, com a matèria i com a acció. Alÿs reactualitza amb la seva obra experiències que als anys seixanta i setanta van dur a terme artistes com ara Joseph Beuys, Bruce Nauman, Vito Acconci i **Stanley Brouwn** (el treball d'aquest últim es mostra al MACBA coincidint amb el d'Alÿs). Per a Alÿs, caminar és una manera de crear un tipus de pensament equivalent a revelar, observar i catalitzar les reaccions de tensió, de resistència mínima, entre l'entorn urbà i els seus habitants davant les estructures de control i d'uniformització modernes. Es tracta d'accions el resultat de les quals pot deixar rastres, o no, que l'artista recull o documenta com a mostres de visibilitat del complex entorn que l'envolta.

Francis Alÿs, arquitecte de formació, viu des dels anys vuitanta a Ciutat de Mèxic, on va arribar en un moment d'una greu crisi econòmica i on ha dut a terme la major part de la seva obra, en la qual utilitza simultàniament suports com ara la pintura, el dibuix, els diagrames, les instal·lacions i el vídeo. La selecció que es mostra al MACBA presta una atenció especial a les accions "infiltrades" en l'espai urbà, i realitzades pel mateix autor o bé per altres persones. En aquestes accions es recullen els elements fugitius, transitoris i absurds propis de la vida quotidiana. Sobre la manera com crea la seva obra, Alÿs n'ha dit: "Quan puc reduir una idea a una anècdota que es pot transferir fàcilment és que no pertany a ningú; se socialitza i es pot reproduir infinitament."

L'exposició s'obre amb una instal·lació, **45 Ghetto Collectors** (2004), que ens remet a una sèrie d'obres de començament dels anys noranta en les quals Alÿs s'interessava per la idea de col·lecció. Es tracta d'un conjunt de "col·lectors", petites construccions imantades pensades per arrossegar-les per terra i així anar recollint deixalles metàl·liques en passar, com una mena de "drapaires". L'acció d'arrossegar els col·lectors, que es cobreixen de mica en mica d'una segona pell a mesura que s'avança pels carrers, crea per a Alÿs una estructura narrativa a cavall entre la realitat i la ficció. Alÿs utilitza aquest relat metafòricament per integrar-se en un territori en el qual és, per definició, estranger. Al mateix temps, les obres mòbils reemplacen el concepte tradicional d'escultura amb un element que interacciona amb l'espai urbà. A moltes de les seves obres la creació de narracions alternatives a partir de coses petites, quotidianes, persegueix una concepció de la ciutat com a punt de trobada entre l'espai comunitari i els conflictes socials. Amb les seves pròpies paraules: "El meu treball és una sèrie de notes i d'orientacions. La invenció del llenguatge és paral·lela a la invenció de la ciutat."

En aquest sentit es poden agrupar obres en les quals surten col·lectius marginals, com la sèrie de diapositives **Sleepers** (1997-2002) o **Ambulantes** (1992-2002). La primera consta de tres conjunts de vuitanta diapositives cadascun que l'artista actualitza amb imatges noves cada any, en les quals retrata al mateix nivell persones i gossos abandonats que dormen al carrer, en al·lusió a les condicions de vida de les grans ciutats. La segona mostra venedors que arrosseguen els seus carretons, representants de l'economia submergida. Aquestes obres intenten dialogar amb la precarietat, la improvisació i el parasitisme de la vida urbana.

Les accions d'Alÿs es poden interpretar també com una discreta ocupació de l'espai públic, com passa a **If You Are a Real Spectator, What You Are Really Doing is Waiting For the Accident to Happen** [Si ets un autèntic espectador, en realitat el que fas és esperar que es produeixi l'accident, 1997] o a **Paradox of Praxis, Part 1: Sometimes Making Something**

Leads to Nothing [Paradoxa de praxi, 1a part: De vegades fer una cosa acaba en no res, 1997], en el qual l'experiència del que és efímer i aleatori ens remet a les pràctiques Fluxus de George Brecht i Nam June Paik. Es tracta d'obres en les quals el temps es dilata, no hi passa res d'especial o bé l'acció desenvolupada és inútil o frega l'absurd. Són una manera de suscitar una fricció entre l'exigència d'eficiència de la globalització cultural i econòmica i les formes larvades de resistència que l'acompanyen.

Alguns dels seus treballs són al·lusions explícites al clima polític mexicà, com ara **Re-Enactments** (2000), una de les seves obres més subversives i inquietants, que mostra alguns punts de connexió amb unes obres determinades de Bruce Nauman. En aquest treball, Alÿs surt al carrer amb una pistola a la mà, a l'espera que actuï l'atzar. Una doble projecció mostra l'enregistrament de l'acció original fins que la policia el deté, i, juntament amb aquest, una repetició de la mateixa acció: la reconstrucció dels fets enregistrada amb la complicitat de la policia. **Vivienda para todos** (1994) és una obra que remet a l'eslògan reivindicatiu utilitzat a les eleccions mexicanes de l'any 1994. El vídeo **Cuentos patrióticos** (1997) mostra un home que va fent voltes a la bandera central de la Plaza del Zócalo, de primer guiant una sola ovella, a la qual se n'afegeixen d'altres en filera fins que acaben formant un cercle. L'aparent falta de significat no és l'únic aspecte d'aquesta acció, portada fins a l'absurd per aquesta cinta de vídeo que s'emet indefinidament, sinó que també s'hi fa una al·lusió a la cèlebre manifestació estudiantil del 1968 a Ciutat de Mèxic, que va ser brutalment reprimida. Després d'aquesta manifestació es van convocar a la plaça milers de funcionaris perquè aclamessin el nou govern, i en un gest de rebel·lió alguns van fer servir el bel d'ovella com a protesta per l'esperit servil de la població. A **Zócalo, 22 de maig de 1999**, una instal·lació creada amb Rafael Ortega, una càmera situada dalt d'un edifici enregistra les activitats de la plaça durant dotze hores. El pas del temps s'indica, a manera de rellotge de sol gegant, amb l'ombra monumental –en la qual es refugien nombrosos vianants– del pal de la bandera que hi ha al mig de la plaça, i que és símbol nacional de la història mexicana i del seu espai públic.

El vídeo ***Cantos patrióticos*** (1998-1999), no obstant això, té connotacions sentimentals que fan referència a les lletres, sovint crítiques, dels corridos mexicans que interpreta un grup de mariachis a la Plaza Garibaldi. La lletra explica la història d'un barquer que de cop i volta, enmig del riu, perd el sentit de l'orientació i ja no sap si avança o recula, i comença a fer voltes "entre dues aigües". El muntatge cíclic del vídeo al·ludeix a l'avanç lent d'una societat que "camina en cercles", alhora que reflecteix el procés de creació de l'obra.

(1) Paul Auster. *La invenció de la solitud*. Barcelona: Edicions 62, 2000

"La ciutat de Mèxic t'obliga a reaccionar constantment a la seva realitat, t'exigeix que resituïs la teva presència tota l'estona, que et reubiquis en relació a aquesta entitat urbana inacceptable. Això és precisament el que veig que passa al meu barri cada dia, amb totes aquestes persones que s'inventen a si mateixes una vegada i un altra; persones que un dia senten la necessitat de construir una personalitat, una identitat, per trobar el seu lloc en el caos urbà. Per exemple, al Zócalo hi ha un home d'uns quaranta anys que es dedica a vigilar la plaça netejant els forats que queden entre les llambordes de terra amb un filferro en forma de ganxo per un extrem i en forma de cercle, com si fos una nansa, per l'altre. És la seva manera d'estar-hi, de justificar la seva permanència en aquell lloc. Aquest és el tipus de persones que acostumen a inspirar-me, que es converteixen en pretext –a la vegada cruel i poètic- per a una sèrie d'obres."

Francis Alÿs, maig de 2004

(Descripció d'algunes de les obres de l'exposició)

A **Cuentos patrióticos** (1997), la plaça del Zócalo, que reapareix amb regularitat a les obres d'Alÿs, és el teatre d'una escena rica en metàfores; primer, hi veiem dues ovelles al davant de la façana barroca de la catedral; després, en una vista de conjunt de la plaça, l'escena s'enriqueix amb la presència d'un home que guia un moltó esqueller al voltant de la bandera central. Després de cada volta s'hi afegeix una ovella fins que es forma un cercle. La seva evident manca de significat no és l'únic aspecte d'aquesta acció, portada fins a l'absurd per aquesta cinta de vídeo que funciona ininterrompudament, sinó que constitueix també una referència històrica a les revoltes de l'any 1968, en les quals aquesta plaça va tenir un paper fonamental. Milers de funcionaris hi van ser convocats per aclamar en públic el govern. En un gest de rebel·lió, aquests servidors de l'Estat es van girar d'esquena a la tribuna oficial i van començar a belar com ovelles.

Els **Cantos patrióticos** (1999) s'inspiren en una forma de balada tradicional espanyola i són interpretats per un grup de *mariachis*. S'hi explica la història d'un barquer que, de sobte, al mig del riu perd el sentit de l'orientació i ja no sap si avança o retrocedeix; és a dir, si torna a la riba d'on ve o si va cap a l'altra. Així, fa voltes "entre dues aigües". Segons Alÿs, aquest "fer voltes" esdevé, tanmateix, una mena de moviment cap endavant i reflecteix també el procés de creació de l'obra.

A **Sometimes Making Something Leads to Nothing (ice) – Part I** (1997) Francis Alÿs va arrossegar durant tot un dia un gran bloc de gel pels carrers de Mèxic. Si bé al matí el bloc era prou gros perquè n'hi hagués prou d'ajupir-se una mica per tocar-lo, al cap d'unes hores calia empènyer-lo amb el peu fins que finalment, al vespre, poc abans de les set, l'únic record de la seva existència era un petit bassal d'aigua.

El **Zócalo**, la vella plaça central de Mèxic, aquest enorme espai obert a la ciutat superpoblada, el fascinava i el 1999 li va inspirar una obra amb el mateix nom. Per ell, el pal de la bandera, a més de complir la seva funció de símbol nacional, fa el paper d'un rellotge solar, l'ombra del qual es desplaça lentament per la plaça i ofereix així als transeünts una estreta franja d'ombra.

Re-Enactments forma part de les obres més subversives i polítiques de l'artista: al novembre del 2000, Alÿs va sortir als carrers de Mèxic amb una Beretta de 9 mm a la mà; per la seva estatura, resultava aviat identificable com a estranger i, per l'arma, sens dubte fàcil de classificar pels transeünts com un desequilibrat o un criminal. Al cap de 12 minuts un agent de policia ja el va detenir; després de donar explicacions, Alÿs va tornar a interpretar l'escena amb la complicitat del policia per poder enregistrar-la de nou en vídeo.

Sleepers (1997-2002) és una sèrie que, fins al dia d'avui, consta de tres conjunts de vuitanta diapositives cadascun. Aquesta sèrie es va començar el 1997 i l'artista l'actualitza cada any. Les imatges presenten persones i gossos adormits que Alÿs va trobar al centre històric de Mèxic. Es tracta de persones sense sostre que tenen vedat qualsevol replegament en l'esfera privada. Fins i tot l'acte íntim de dormir esdevé públic; el fet de posar al mateix nivell els homes adormits i els gossos al·ludeix al problema de les grans ciutats, a les seves condicions de vida, a vegades inhumanes i brutals.

Los ambulantes (1992-2002), una sèrie de diapositives realitzada entre el 1992 i el 2002, mostra els portadors de mercaderies, però també els anomenats "venedors ambulants" dels carrers de la megalòpolis, Mèxic. Aquestes persones desapareixen sota unes piles, a vegades terriblement altes, de productes heteròclits, transporten objectes massa grossos o empenyen davant seu els accessoris de les seves botigues. La gran ciutat, com a centre de comerç i d'intercanvi, apareix sota una forma lúdica gràcies a aquests "joglars". Aquests actors, en improvisar quan tenen problemes de transport, donen als carrers un toc d'allò més folklòric.

Des de fa més d'una dècada, l'artista s'interessa també per la idea de col·lecció, com és el cas de l'obra **Collector** (2004). Ja el 1991 va fabricar un gosset de metall magnètic que Alÿs arrossegava darrere seu pels carrers. Els gos atreia tots els objectes metàl·lics petits fins a acabar-ne totalment recobert.